

Het hierna volgende artikel werd door ons overgenomen uit
DE GRASPIEPER 11, 1991.

VOGELEN VROEGER EN NU

door
Piet J. Zomerdijk

Op de zeer geslaagde zevende Noordhollandse Vogeldag van 27 oktober vorig jaar was de lezing van Piet Zomerdijk een hoogtepunt. Hier volgt een enigszins bewerkte en ingekorte versie van deze lezing. De complete tekst zal worden gepubliceerd in "De Tringiaan" van "Tringa" - VWG Schagen. Aanleiding en thema van de dag was de presentatie van de nieuwe "avifauna" van Noord-Holland: "Broedvogels van Noord-Holland" (dat U nog steeds kunt bestellen!), waarnaar in deze tekst regelmatig verwezen wordt en waarvan Piet Zomerdijk één van de redacteuren was.

De nieuwe broedvogel-avifauna van Noord-Holland die enkele maanden geleden verscheen is inmiddels op vele plaatsen besproken en toegelicht. Het is daarom misschien goed eens stil te staan bij het feit, dat de uiteindelijke resultaten die in een avifauna worden opgeslagen, in belangrijke mate het gevolg zijn van de omstandigheden waaronder ze worden verzameld. En dat resultaten daarom altijd dienen te worden gerelativeerd. Via een aantal persoonlijke herinneringen en aanvechtbare conclusies wil ik U daarom eens meenemen lang de lange weg die het vogels-kijken in Nederland heeft afgelegd, waaruit hopelijk in ieder geval één conclusie duidelijk kan worden getrokken: vergelijkingen tussen broedvogel-avifauna's van vroeger en nu, hoe aardig en verlokkelijk als tijdverdrijf, blijven altijd een probleem.

Literatuur

Wie zo'n 40 jaar geleden vogels ging kijken, had niet de beschikking over een keur van veldgidsen, zoals tegenwoordig. Hij moest zich tevreden stellen met het overigens voortreffelijke gidsje van Dr. W. H. van Dobben, getiteld "Wat vliegt daar", het eerste volledige zakboek der vogels van Midden-Europa, dat ik nog altijd als een kostbaar kleinood bewaar. Verder was er natuurlijk "Zien is kennen" en voor het op naam brengen van moeilijke soorten schoten de befaamde NJN determinatietabellen van meeuwen, roofvogels en steltlopers te hulp. Maar dat was zo ongeveer alles. Wat al wel bestond was P. G. Buekers: "Onze Vogels"; Eykman: "De Nederlandse Vogels" en Van Oordt en Verwey: "Voorkomen en trek der in Nederland in het wild waargenomen vogelsoorten", maar de omvang van die werken was van dien aard dat ze niet in het veld konden worden gehanteerd.

De echte doorbraak kwam met "De Kist" in 1954: een vertaling en bewerking van Peterson, Mountfort en Hollom. De bewerker noemde het boekje met een vooruitziende blik een mijlpaal. In alle daaraan voorafgaande gidsen werden meestal alleen adulte mannetjes afgebeeld. Vliegbeelden, verschillende kleden, verwijzingsstreepjes voor bijzondere kenmerken waren nieuw. Alle Westeuropese soorten werden behandeld met verspreidingskaartjes waarop broed- en overwinteringsgebieden stonden aangegeven. Het boek behandelde 550 soorten en gaf meer dan 1200 afbeeldingen. En dat in zakformaat! Speciaal gericht op de herkenning van vogels in het vrije veld. Met uitvoerige vermelding van veldkenmerken en geluid.

De inleiding van "De Kist" eindigt met een behartigenswaardige zin: "Tenslotte wil ik de hoop uitspreken, dat het gebruik van dit werk niet moge leiden tot slechts het vaststellen van de naam van de waargenomen soort - dit zou slechts tot soortenjagerij leiden - doch dat het een aanloop moge zijn tot de studie van een der vele aspecten die de biologie van de vogels ons biedt."

Uit diezelfde inleiding blijkt dat de schrijvers zich vooral richtten op twee categorieën vogelaars: ten eerste op kundige ornithologen, die reeds in het bezit zijn van een of meer encyclopedische werken: de gids had de functie van een gezaghebbend en volledig naslagboek; en ten tweede op het grote publiek, door het samenstellen van een "werkelijk eenvoudig" boek, dat iedereen in staat stelt de vogels met één oogopslag en zonder speciale vakkennis te herkennen. Voor mensen dus, die uit pure liefde voor de natuur naar vogels keken, niet gehinderd door wetenschappelijke gerichtheid.

Vanaf die tijd begon vogelstudie als een meer sociaal geïntegreerd verschijnsel langzaam aan zijn opmars. Natuurlijk was het verschijnen van "De Kist" geen op zichzelf staand verschijnsel. Het liep parallel met een aantal andere ontwikkelingen, die elkaar als het ware ondersteunden en aanvulden. In die jaren begon ook de meer georganiseerde vogelstudie bij een steeds grotere groep van de bevolking van betekenis te worden. De ogen, geopend door de Thijsse's en de Tinbergens, de Strijbossen en de Tolmannen, gingen steeds wijder open, niet in het minst denk ik door een snel toenemende welvaart, die ook het reizen naar verdere oorden binnen de mogelijkheden bracht. Vandaar dat het boek zich ook nog tot een derde categorie vogelkijkers richtte: de groep "die naar nieuwe ornithologische terreinen reist, waar weinig bekende vogels huizen." De pioniers dus onder het vogelvolk dat naar verre streken buiten onze landsgrenzen reisde.

Naast de eerste veldgidsen nam langzamerhand ook de stroom publikaties toe, die als aanvullende literatuur de kennis van het natuurleven verdiepte. Aanvankelijk waren dat tijdschriften als De Levende Natuur, De Wandelaar, en de vele Verkade-albums en publikaties van pioniers als Thijsse, Strijbos, Tolman, Stuurman, De Stoppelaar, Wigman en Vijverberg. Daarnaast waren er twee echte vogeltijdschriften: "Ardea" sinds 1912 en "Limosa" sinds 1927. Daarbij voegde zich het populaire "Vogeljaar" vanaf 1952, waarin naast pure vogelstudie ook aandacht werd besteed aan vogelbescherming, jacht, behoud van waardevolle gebieden en internationale bedreigingen.

Organisatie

Vogels kijken heeft zich ontwikkeld vanuit een betrekkelijk solistische bezigheid; er waren natuurlijk soms wel groepjes mensen die samen naar vogels gingen kijken, maar aanvankelijk waren die schaars. VWG's bestonden niet of nauwelijks; je had de NJN voor jongeren en de KNNV voor bezadigden. Dat was zo ongeveer alles tot 1950. Nadien ontstonden langzamerhand kleine clubjes vogelaars, waar een duidelijke pikorde heerste die bepaald werd door kennis, vermeende kennis en kijkerbezit. Het aantal gezamenlijke excursies groeide. Vaak vormden zich zeer bonte gezelschappen, enkele ouderen met KNNV-ervaring, een bonte stoet wat alternatieve jongeren, meestal stammend uit de NJN en wat moeilijk te definiëren aanhang. In die nog rudimentair georganiseerde groepen wisselden ruzies en euforische belevenissen elkaar af. Vogels kijken vormde het bindende element. Vogels kijken: de meest wetenschappelijke van alle sporten, de meest sportieve van alle wetenschappen.

Het georganiseerde verenigingsleven is dus lang beperkt gebleven. Lokaal ontstonden soms toevallige groepjes, zoals bijvoorbeeld de groep Haarlemse veldwaarnemers onder Thijsse. Soms waren het meestal weer snel verdwijnende loten van NJN of KNNV. Pas omstreeks 1955 ontstonden VWG's of daarop lijkende verenigingen. De redenen voor oprichting waren nogal divers van aard, maar verwant. Maar ze hadden altijd iets met vogels te maken. Grofweg zou je kunnen zeggen: het doel was vogelstudie of vogelbescherming of een combinatie van beide. In 't laatste geval was het draagvlak breder, de voorlichtende of edukatieve kant groter. Een mooi voorbeeld van het laatste in Noord-Holland is de Vogelbeschermingswacht Zaanstreek, een van de oudste VWG's van Nederland, al opgericht in 1943, aanvankelijk met het doel erop toe te zien dat de voorschriften ter bescherming van de vogelstand werden nageleefd. Er werden in die tijd (oorlogstijd) emmers vol eieren gezocht die als goedkoop voedsel dienden. De vereniging richtte zich tegen de stroperij onder weidevogels. Op zichzelf al een leuk tijdskenmerkend aspect.

Ik ga U niet de hele geschiedenis vertellen, maar de doelstellingen van de Vogelbeschermingswacht hebben zich allengs verbreed. Weidevogelinventarisaties en watervogeltellingen werden sinds 1960 gehouden, en daarmee was de VBWZ ook weer een van de eerste VWG's die systematisch kwantitatief onderzoek ging uitvoeren. Door jaarlijkse excursies voor donateurs en leden met een sterke nadruk op edukatie en gezelligheid verbreedde de vereniging zijn draagvlak. In de geschiedenis van de VBWZ weerspiegelen zich in feite al die veranderingen, die in de hele vogelarij hebben plaatsgevonden.

Een tweede voorbeeld in onze provincie vormde de VWG Noordhollands Noorderkwartier: meer gericht op vogelstudie, alhoewel een aversie tegen de jacht en de bescherming van bedreigde gebieden ook al gauw een belangrijke rol gingen spelen. Er was een sterke groepsvorming onder de leden met geprononceerde standpunten, een sterk regionale gerichtheid maar de nadruk lag op vogelstudie. Soms waren er weekends of excursies naar elders, soms vergaderingen waar de temperatuur altijd hoog opliep. Beide VWG's hebben in Noord-Holland aan de basis gestaan. Vanaf 1960 ontstonden er snel nieuwe loten aan de stam, wat onder meer tot uiting komt in het grote aantal regionale periodieken dat vanaf die tijd begon te verschijnen: De Pieper: 1960; de Gierzwaluw: 1962; de Fitis: 1964; de Korhaan: 1967; een tweede golf versnelde de opleiding van de VWG Noordhollands Noorderkwartier: de Grutter: 1977; de Meerkoet: 1977; De Tringiaan: 1978; Skor: 1982.

Door die versnippering bestond er langzamerhand behoefte aan een landelijk overkoepelend orgaan. Het SOVON dat in 1973 werd opgericht, voorzag in die behoefte. Ook op provinciaal niveau ontstond behoefte aan samenwerking en coördinatie, waardoor in 1980 de SVN ontstond en vanaf 1981 verscheen het provinciale blad: de Graspieper.

Maatschappelijk geaccepteerd

Met de groei van het aantal vogelkijkers groeide ook de maatschappelijke bekendheid en belangstelling; de eerste vogelaars die zich met een kijker in het vrije veld waagden werden voor zonderlingen versleten. De buitenwacht wist niet precies wat ze deden, en daarom waren ze in zekere mate verdacht. Meestal vroeg op pad, zelfs voor dag en dauw: wat kon dat te betekenen hebben? En dan praat ik nog niet over degene die zich met kijker in zijn eigen buurt voortbewoog. Gluurders, vaak nog vreemd gekleed ook, bovendien mensen met denkbeelden die op zijn minst niet gewoon en soms halfzacht werden gevonden. Ik ken het verhaal van een vogelaar die in zijn buurt werd gewantrouwd om zijn matineuze tochten. Ten einde raad schafte hij een vishengel aan, toen begreep iedereen wat hij ging doen en kwam de buurt tot rust.

Als ik dan nu wijs op de toegenomen bewondering en waardering die vogelaars en andere natuurfanaten tegenwoordig ondervinden, omdat "natuur" op de een of andere manier in is geraakt, het besef is doorgedrongen dat natuur nodig is en bovendien ook nog goed voor hart en bloedvaten, dan blijkt daaruit een sterk toegenomen waardering en acceptatie voor het vogelen. Het is tegenwoordig niet moeilijk om een bus met natuurliefhebbers te vullen op weg naar een mooi vogelplekje ergens in het land. Dia-avonden over iets moois dat je buiten kunt zien worden druk bezocht, groepsreizen, ouden van dagen-bijeenkomsten, voorlichtingsbijeenkomsten voor plattelandsvrouwen, overeenkomstig het principe dat je moet beïnvloeden waar het meegeeft. Er is hoogstens bij die groepsexcursies soms iets van teleurstelling merkbaar, omdat datgene wat je op de TV-films ziet, in werkelijkheid altijd zo ver weg is en niet even breeduit als op het scherm, liefst in dezelfde snelheid genoten kan worden. En ook die geruststellende, verdwaalde panfluit op de achtergrond, hoorbaar in vrijwel iedere natuurfilm, wordt in het veld maar zelden gehoord. Ondanks een grotere belangstelling blijft de natuur voor velen toch vooral een onschadelijk, wat romantisch decor, zonder spinnen en ander ongedierte, waar alles mooi is, waar je kunt uitrusten en gezondheid kunt opdoen. Maar dat neemt niet weg, dat het algemene volksgevoelen veranderd is, en daarmee de status van de vogelende Nederlander.

Romantiek

In de loop van de jaren is de vogelaar zelf anders naar de natuur en naar vogels gaan kijken. Zeker vóór de jaren 50, toen ons land nog niet in sterke mate was geïndustrialiseerd, overwoog een romantisch en optimistisch beeld. In feite zijn we pas, pak weg zo'n 20 jaar geleden uit de dommel gewekt. Broedvogels van Noord-Holland Noord, verschenen in 1971, een van de eerste moderne avifauna's van ons land, laat nog vrijwel nergens iets horen of zien van zorg om het behoud van het milieu. De enige herauten van die bezorgdheid vormden een aantal soorten waarmee het toen al duidelijk niet goed ging zoals de Griel en de Grauwe Klauwier. Maar let wel: we spraken toen over vogelsoorten, niet over landschappen. Over de relatie tussen beide hadden we hoogstens wat vage denkbeelden. Van dat optimisme wil ik een voorbeeld geven, gemakkelijk aan te vullen met legio andere: Rinke Tolman schrijft over eieren zoeken: "Ge kunt deze kwestie van verscheidene zijden bekijken. Allereerst vanuit het standpunt van de vogelbeschermers. En dan komt ge tot de volgende rede-nering: wij moeten heel waaks en omzichtig zijn met betrekking tot onze vogels, die een heerlijken rijkdom vormen, een kostelijk bezit, waarop evenwel een zogezegde cultuur voortdurend haar onverbiddelijke aanvallen doet. Eieren zoeken, wat gelijk staat met op jacht gaan zonder geweer, zou door de vingers kunnen worden gezien, doch eieren rapen kan niet worden getolereerd, omdat dat de vogel de gelegenheid ontnemt zich voort te planten. Het eieren rapen als amusement dient derhalve, terwille van het voortbestaan der heerlijke vogels, te worden verboden."

En dan vervolgt hij: "Ziezo, ik ben blij dat ik dit nuchter en zonder hartstocht heb kunnen vaststellen." en dan zet hij even een andere bril op en kijkt door die van de eierenzoeker: "Ons land wordt in het voorjaar bewoond door duizenden eenden, kieviten, grutto's, tureluurs, scholeksters, kemphanen, snippen en slobben. Zij vormen voor een goed deel onzer bevolking een aamerkelijken pluimveestapel en gemeenschappelijk bezit, een pluimveestapel die niets aan onderhoud kost en vrij en frank leeft onder den bloten hemel. Al die vogels leggen in de weiden en de akkers hun eieren, die een aardig sommetje waard zijn. Er is niets verwerpelijks in dat de vogels economisch worden geëxploiteerd, temeer niet, daar na 28 april de zogenaamde verboden tijd begint, waarin de wet het rapen verbiedt, zodat de vogels nog volop tijd hebben een broedsel groot te brengen."

Let wel: dit zegt een onverdachte natuurbeschermmer! Ruim 50 jaar geleden, dat wel. Voortkomend vanuit het denkbeeld dat binnen de economische orde een evenwicht gevonden kan worden tussen de belangen van de natuur en de mens, zonder overdreven regelgeving, maarop basis van onderling begrip.

Onbekendheid met eigen land

Een andere belangrijke verandering van het kijken naar vogels heeft te maken met een andere beleving van de ruimte: vogelaars bewogen zich vroeger in een klein gebied, VWG's waren aanvankelijk sterk regionaal gericht. Excursies naar elders waren hoogstens periodiek terugkerende gebeurtenissen. Er werd vooral regionale kennis verzameld. Zelfs 20 jaar terug nog was de fiets het meest gebruikte vervoermiddel. Op vakanties kwamen we wel eens wat verder. We kenden ons eigen land slecht, wisten nauwelijks wat 100 km verderop te koop was.

Om te illustreren wat daarvan de gevolgen waren, een klein stukje geschiedenis. De avifauna van Noord-Hollands Noorderkwartier van 1971 kwam tot stand door de samenwerking van 35 mensen, die elkaar nauwelijks kenden. Grote delen van de provincie waren "onbevogeld", witte vlekken. De duinen en de natuurreservaten waren redelijk bekend, evenals sommige kleine regio's. De rest moest worden geschat. In West-Friesland werd in 1969 daarom in enkele weken een "vogelrazzia" gehouden, die voor het eerst aan het licht bracht wat daar eigenlijk broedde. In de werkgroep bevonden zich conservatieve en progressieve schatters. We vergeleken appels met peren, wikten en wogen, of ruzieden wat en kwamen tot totaalaantallen, soms achteraf redelijk goed, want we natuurlijk niet gek, maar soms sloegen we de plank faliekant mis.

Dat het nu nog zo moeilijk is om aan te tonen dat de Kievit, de Veldleeuwerik, de Graspieper, werkelijk zo in aantal zijn gedaald, hangt zonder twijfel samen met de merendeels conservatieve schattingen die toen werden gemaakt. Om een voorbeeld te noemen: in 1970 werden er voor heel Noord-Holland Noord exclusief Texel 2250-2500 paar Kleine Karekieten geschat, 5 jaar later leverde een totaaltelling in de Wieringermeer alleen al 1500 paar op. En dat kwam echt niet alleen door een explosieve toename.

Ecologische benadering

Vooraf vanaf het begin van de jaren 70 werden veranderingen in en aantasting van het landschap zichtbaar. Steeds meer begon men zich te realiseren dat een landschap als het ware een systeem was, waarin bepaalde groepen planten en dieren samenleefden. Voor dat inzicht ontstond, ontbrak in de vogelstudie de ecologische benadering vrijwel geheel. Vogelstudie ging om soortherkenning. Vogels waren organismen die weliswaar in een bepaalde, specifieke omgeving voorkwamen, maar die nog niet werden herkend als "ecologische indicatoren", peilschalen voor de verloedering of beschadiging van het milieu. Pas toen dat inzicht op grote schaal baanbrak, begon de stroming die zich bezig ging houden met het tellen van vogels, het vaststellen van bepaalde trends, het zoeken naar samenhangen. Wat Noord-Holland betreft mag ik verwijzen naar grote pioniers van die werkwijze, die zich hadden verenigd in de Club van Zuiderzeewaarnemers met onder andere Van Dobben, Op de Coul en Van IJzendoorn. De nieuwe avifauna is een prachtig voorbeeld van die werkwijze.

De koppeling tussen vogelstudie en natuurbescherming is het gevolg geweest van de ingrijpende landschappelijke veranderingen. Thijssen was natuurlijk al een vroege uitzondering, maar sinds de jaren zeventig is er langzamerhand een legioen gegroeid dat in zijn voetsporen is getreden. Vogelstudie werd gekoppeld aan de bescherming van natuurwaarden er ontstonden actiegroepen, zoals de Waddenvereniging, de Vereniging tot Behoud van het IJsselmeer en in Noord-Holland de Milieu Federatie Noord-Holland, die zich bezonnen op strijdmethoden.

In het begin moesten de partijen bij de veel voorkomende geschillen veel leren: bestuurders duldden nauwelijks tegenspraak van niet gekozenen en vertoonden dikwijls spastische reacties; de "Natuur-maffia" had in het begin een wat anarchistische toon, die soms nodig was, soms oplossingen nodeloos vertraagde. Niet zelden had haar aanpak een radikaal karakter. Nu is natuur inmiddels in; ook politiek is het een item van betekenis geworden. Toen was het nog iets in de periferie, een randverschijnsel, het domein van lastige natuurvrienden. De vogelaars speelden daarbij een opvallende rol daar waren een aantal redenen voor. In de eerste plaats waren ze goed georganiseerd. Bovendien waren er veel en ze waren redelijk gespreid over het hele land. Maar wat vooral belangrijk was; dat vogels goede en aansprekende indicatoren vormden. Vogels kent iedereen, je ziet ze overal en bovendien maken ze vaak geluid als je ze niet ziet. Voor bijna alle mensen dragen vogels bij aan de kwaliteit van hun leefomgeving. In velerlei opzicht behoren vogels tot de "aajibare" soorten van het dierenrijk. Bovendien staan ze vaak aan de top van de voedselpyramide en ze zijn daarom belangrijke milieu-indicatoren.

In veel gevallen is de problematiek veranderd gedurende de laatste 20 jaar. Gebleven is de onvoorspelbaarheid van toekomstige dreigingen; denk aan de vrij plotseling toegenomen bollenteelt, de Europese prijspolitiek, waardoor enerzijds agrarische gebieden braak komen te liggen, anderzijds nog sterker zal worden gerationaliseerd.

In de nieuwe avifauna vraagt Wim Ruitenbeek: waar kiezen we voor? Voor vogels van het open landschap, graslandgebieden en moerassen, die het unieke karakter van onze provincie bepalen of doen we dat niet? En wat is het ons waard? Kunnen we die waarden afzetten tegen de kosten die andere belanghebbenden pretenderen te hebben of hebben. Over 20 jaar bij het verschijnen van de derde provinciale avifauna weten we meer.

Randverschijnselen

Tenslotte wil ik wijzen op veranderingen die zijn opgetreden bij wat ik maar de randverschijnselen van het vogelen zal noemen. Ik neem er zo maar een paar voorbeelden uit, zou gemakkelijk een aantal andere kunnen noemen.

Ik begin met de boeren, van oudsher de bewoners van wat ik nu maar gemakshalve "de natuur" zal noemen. Zij waren tenslotte de behoeders van het landschap zoals het eeuwen heeft bestaan. Er zijn zelfs boeren die dat nog denken. Toen de eerste vogelaars over hun land en erf dwaalden waren ze nieuwsgierig. In het algemeen houden boeren niet van pottenkijkers, maar zeker in het begin, toen landbouw en veeteelt ook nog veel vogelvriendelijker waren, werden de onbekenden nieuwsgierig, maar niet onwelwillend benaderd. Later - en ik moet er aan toevoegen helaas! - werden vogelaars vaker als tegenstanders gezien. Het wantrouwen nam toe. "Wat doet die snoeshaan op mijn erf, wat mag ik morgen nou weer niet?" De belangen-tegenstellingen groeiden en leidden dikwijls tot verhitte discussies. Verheugend is, dat vooral de laatste jaren weer een kentering optreedt: alternatieve en jonge boeren hebben overleg met vogelkundigen en zijn bereid te experimenteren met maaitijden en inscharringsdata.

Honden. De meeste vogelaars hebben niets met honden. Als er ooit nog eens een boekje over de psychologie van de vogelaar geschreven moet worden, dan moet dat eens goed worden uitgezocht. Ik heb slechts een paar verkennende opmerkingen. Vogelaars hebben nooit het alibi van een hond nodig om naar buiten te gaan. Bovendien zijn honden lastig en storend. Niet alleen omdat je ze uit moet laten als je ze zelf hebt, maar vooral ook door de confrontaties in het open veld. Honden begrijpen vogelaars niet, blaffen op de verkeerde momenten. Vroeger, toen vreemdelingen nog indringers waren, waakte bij ieder boerenerf een hofhond, die zich verveelde en zich geen buitenkansje liet ontgaan. Of er lagen kettinghonden die vanuit een hinderlaag ineens tevoorschijn bulderden, net op tijd tegengehouden door een ketting, maar dat wist je nooit van tevoren. Soms waren ze per abuis los. Het groepje vogelaars waarmee ik vroeger op stap ging liet zich daarom altijd vergezellen door iemand die voor de duivel niet bang was. Zijn grootste wapenfeit was dat hij op hoge toon een als woest bekend staande kettinghond met zijn staart tussen de poten zijn hok in dreef, tot verbazing zelfs van de eigenaar. Ik probeerde het later ook: het pakte toen verkeerd uit. Ik weet nog steeds niet wat ik toen fout heb gedaan. Het heeft mijn wantrouwen in honden bevestigd. Overigens is de vervaarlijk grommende hond die je vroeger in het vrije veld al van verre tegemoet kwam, verdwenen. Het snelverkeer is kennelijk toch ergens goed geweest. Vogelaars hebben meestal niets met honden. Met katten echter delen zij een gemeenschappelijke hobby: vogels.

Vogelmensen

Het wordt langzamerhand tijd dat, nu het vogelgedrag zo veel ruime aandacht heeft gekregen, ook het gedrag van de vogelaar nader wordt onderzocht. Bill Oddie heeft een boekje over vogelaars geschreven, Jan Meyerink in Nederland heeft een eerste aanzet gedaan om soorten vogelmensen te onderscheiden. Ik citeer daar tot slot graag het een en ander uit, omdat er alleen maar regionaal over is geschreven. Hij maakt onderscheid tussen de volgende typen; ik vul dat graag aan met eigen ervaringen.

Ornitholoog ben je als je beschikt over een grote kennis van alles wat met vogels te maken heeft en dat ook nog in een breed verband kunt plaatsen. De ornitholoog bestudeert de vogels in de diepte, is wetenschapper die zich ver verheven voelt boven het amateuristisch geklungel van VWG-leden.

De vogelkundige is van oudere leeftijd, iemand die zijn leven lang met belangstelling naar vogels heeft gekeken. Het zijn vriendelijke mensen, vaak voorzien van wandelstok of paraplu. Zij genieten voornamelijk van het observeren van vogels. Zij zijn onberispelijk gekleed, hebben voor ieder type terrein aangepast schoeisel. De kijker wordt in de tas gedragen. De vogelkundige overnacht in hotel of pension.

De vogelliefhebber is de volière-bezitter. Hij zorgt erg goed voor zijn vogels, ze hebben het bij hem beter dan in de natuur. Het is een gunst voor een vogel bij hem te mogen vertoeven.

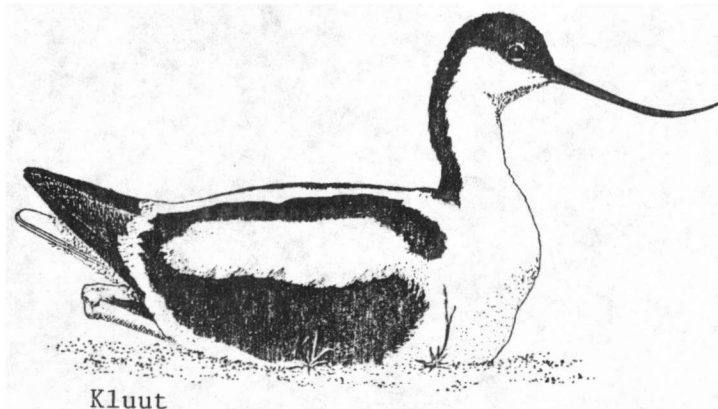
De veldwaarnemer besteedt het grootste deel van zijn tijd aan observatie. In tegenstelling tot vogelaars die wachten tot een vogel voorbij komt, gaat hij er achteraan, bestudeert ze. Meestal zorgen zij voor een ernstige verstoringsgraad. Veel soortenspecialisten kunnen door hun veelvuldige en hardnekkige aanwezigheid in het veld sommige soorten het leven heel zuur maken. Hij gaat liefst gekleed in versleten kleding om zo min mogelijk op te vallen, waardoor hij nogal erg opvalt. Hij draagt de kijker nooit in de tas. Half uit de zak steekt een aantekenboekje en een potlood. Hij gaat meestal volledig gekleed naar bed. Doorgaans zijn het mannelijke exemplaren, meestal juveniele. Hij waakt er altijd zorgvuldig voor niet te laten zien dat hij een vogelgids bij zich heeft. Het is het type dat het meest overhoop ligt met boeren.

Dan hebben we nog de ornithomaan. Terwijl een veldwaarnemer wat aan vogelstudie doet, leeft de ornithomaan voor de lijst. Hij kent er vele: de levenslijst, de Nederlandse lijst, de jaarlijst, de Nederlandse jaarlijst, de vakantie-lijst. Het belang van de vogel telt niet, alleen de lengte van de lijst, dat wil zeggen het aantal soorten dat hij kan "scoren".

Een vogelaar ten slotte is iemand die iets met vogels heeft in algemene zin. Meestal zijn het leken. Je kunt ze gemakkelijk herkennen: als iemand over een "vogelhuisje" spreekt in plaats van een nestkastje of over een verrekijker in plaats van een kijker dan heb je er een te pakken. Zij zoeken meestal geen vogels, maar plaatsen waar een opstootje van vogelaars is ontstaan. Daar mengen zij zich tussen, belangstellend, vol vragen, hopen een graantje mee te pikken. Mensen die nog niet goed weten wat een pikorde is, moeten eens op die plaatsen gaan kijken.

Het is het mooiste als iemand van de ene categorie een ander tegenkomt. Dan kan een gesprek als volgt verlopen: "Hebt U nog wat gezien vandaag?" "Ja, vanzelfsprekend, hoezo?" "Wat dan?" "Nu, kijkt U om U heen, Wintertalingen, Kluten." "Nee, maar dat bedoel ik niet." "Wat bedoelt U dan wel?" "De Breedbekstrandloper bij paal 19.6 of de Orpheusspotvogel langs de Knardijk". "Nee, ik kan U niet helpen, die heb ik niet gezien."

Of tot slot dit waar gebeurde verhaal. Een gerenommeerd vogelaar komt de schuilhut aan de Knardijk binnen, wordt niet als zodanig herkend en zegt in zijn enthousiasme - fout, je hoort in dergelijke gevallen nooit te enthousiast te zijn, dat wijst op lekengedrag - "Ik zag net acht Wespddieven." Enkele lieden kijken om, taxeren hem en gaan zijgend verder met het waarnemen door de gluurgaten. Vooral dat getal "acht" komt hen hoogst onwaarschijnlijk voor. Alleen één man wordt het te veel, misschien twijfelt hij of is hij gewoon jaloers, omdat hij toch rekening houdt met de overigens onwaarschijnlijke mogelijkheid dat de Wespddieven misschien pal over het dak van de hut gevlogen zijn, onzichtbaar voor de kijker. Hij kijkt de gerenommeerde vogelaar kwaad aan en snauwt tegen hem: "Wespen bedoel je zeker", strijkt over zijn jas en gluurt weer verder.

Kluut

Boek "Het Spanderswoud" beschrijft effecten van beheer

In de met een aantrekkelijk omslag gesierde uitgave "Het Spanderswoud" worden onder meer het natuurtechnisch beheer en de relaties van het bos met de omgeving uit de doeken gedaan. Ook zaken als flora en fauna en de effecten van het beheer en de geschiedenis van het bos komen aan bod. Niet alle hoofdstukken zijn voor niet-ingewijden even gemakkelijk leesbaar door de vele details en specialistische feiten. De zwart-wit foto's komen maar voor een deel allemaal goed tot hun recht. De auteurs hebben de neiging soms te snel conclusies te willen trekken op basis van te weinig feitenmateriaal. Dat is jammer, want daardoor lijkt het alsof koste wat kost het positieve effect van het natuurtechnisch beheer in het leukste bos van Nederland, zoals het ergens wordt genoemd, benadrukt moet worden.

Wat ik mis is de aansluiting van tekst en beeld bij de belevingswereld van de wandelaar die door het bos loopt. Herkenbaarheid van het beschrevene vergroot de betrokkenheid.

Aan de vogels wordt behoorlijk wat aandacht besteed. Voor de pluizers onder ons zijn de prooidiertabellen van de Sperwer en de Bosuil interessant.

Natuurlijk ook de populatietrends van de broedvogels. De interpretatie daarvan laat te wensen over. Dat bijv. de toename van de Winterkoning in schril contrast staat met de landelijke trend is onjuist. Het oude populatieniveau van 1984 werd na enkele strenge winters in 1987 weer bereikt! Voortgezette inventarisaties zouden kunnen uitwijzen of de afname van soorten (Grote bonte specht, Tjiftjaf, Boomkruiper, Pimpelmees en Zwartkop) een tijdelijke was.

Een bijlage met de trends van soorten zou de lezer meer inzicht hebben verschaft. De sterke aanvankelijke toename van de Grote bonte specht van 1983 t/m 1986 lijkt mij moeilijk te verklaren als een gevolg van het gevoerde beheer. Hier moet een ander effect een rol hebben gespeeld.

Voor wie zich aan dit soort zaken niet stoort is het een boeiend boek.

Voor al degenen die de ontwikkelingen in de afgelopen tien jaar met argusogen hebben gadeslagen zullen in dit boek alles van hun geding vinden. Het beheer en de effecten daarvan kunnen zij op de voet volgen.

Dick A. Jonkers.

HET SPANDERSWOUD

door P. van der Linden (eindred.)

Uitgave Vereniging Leefmilieu Het Gooi, de Vechtstreek & Omstreken en Afdeling Milieu van de Gemeente Hilversum. Hilversum.

159 blz., 50 zwart-wit foto's, 17 kaarten, 2 tekeningen. Geboden. (1992).

ISBN 90-74227-05-08

Prijs f 28,50.

Grote Bonte Specht

